

DİYALEKTİK DÜZLEMDE REFAH DEVLETİ İLE YENİ SAĞ İLİŞKİSİAhmet ÖZALP¹**ÖZET**

Başlıktan anlaşılacağı üzere, refah devleti/sosyal devlet ile yeni sağ arasında ki ilişki, tez ve antitez bağlamında açıklanmaktadır. Diyalektik ilişkide tez refah devleti, antitez ise yeni sağdır. Amacımız bir senteze varmak değildir, ama sonuç bölümünde sentez olabilecek üç kavrama “*üçüncü yol*”, “*sivil toplum*” ve “*yönetişim*” kavramlarına değinilmektedir. Çalışma üç başlıktan oluşmaktadır: Tez: Refah devleti, Antitez: Yeni sağ ve Sonuç. Makalenin ana bölümü ikinci başlıktır. Çünkü ikinci başlıkta yeni sağ politikaların refah devletinin sorunlarını çözemediğini, tam aksine politik ve yönetsel krizler oluşturduğunu ileri sürmekteyiz. Çalışmada inceleme nesnesi ise, devlettir.

Anahtar Kelimeler: Refah Devleti, Yeni Sağ, Serbest Piyasa, Homo Economicus, Yönetişim

ABSTRACT

As It is understood from the title, the relation between welfare/social State and new right has explained in the context thesis and antithesis. Thesis is welfare state and antithesis is new right. Our aim is not to reach a synthesis but in the part of conclusion, we mentioned three notions named “*third way*”, “*civil society*”, “*governance*” as some potential synthesis. Our work is consist of three chapter: thesis: welfare state, antithesis: new right and conclusion. The main part of this article is Chapter two. Because, in chapter two, we argued that new right policies couldn't solve the problems of welfare state and in the contrary it makes up political and governmental crisis. At this work, the object of study is State.

Key Words: Welfare State, New Right, Free Market, Homo Economicus, Governance

1. GİRİŞ

Dünya, 1980'lerden başlayarak 1990'lara kadar, ekonomik, hukuksal, siyasal bir dönüşümün yaşanmasına tanık oldu. Bu dönem, Reagan ve Thatcher'in uyguladıkları reform politikalarıyla başladı. Bu reform çabaları ile bu reformların dayanağı olan siyasi düşünceler yeni sağ başlığı altında toplandı. Daha sonraları bu politikaların, özellikle IMF, Dünya Bankası, WTO (Dünya Ticaret Örgütü) benzeri uluslar arası örgütlerle dünya geneline yayılması ile yeni sağ isimlendirmesi yerini “küreselleşme” terimine bıraktı. Ancak yeni sağ, globalleşmenin başat siyasal ideolojisi olmayı sürdürmektedir. Bu çalışmada yeni sağ, öncelikle yeni ya da post ön eki alan eski kavramların –yeni sağ, yeni sol, yeni muhafazakârlık ya da post modernizm, post marksizm, post yapısalcılık- ortaya çıkma koşullarının temel nedeni olan refah devletinin çözülmesi olgusu çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır. İlk bölümde refah devletine “tez” olarak, ikinci bölümde yeni sağa onun “anti tez”i olarak yer verilecektir. Teze, anti tezi anlaşılır kılmak için yer verilmektedir. Dolayısıyla asıl bölüm, yeni sağın teorik temellerine yer verilen, bu temeller

¹Hitit Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi

üzerinde genel geçerlilik kazanan politikaların devlet aygıtı üzerinde ki etkilerinin incelendiği ikinci bölümdür. Bu çalışmayı belirleyen etken, konuyla ilgili farklı bir yaklaşım getiren ve “Tarihin Sonu” tezini ileri sürmesine rağmen son çalışmasıyla bir tür geri adım attığını kabul eden Fukuyama’dır. Fukuyama, ulus devletin bittiğini ya da bitmesi gerektiğini savunanlara karşı “*Devlet İnşası*” çalışmasında ulus devletin farklı bir yapılanma biçimini önermektedir. Fukuyama, 1980’lerden itibaren iktisatçıların kullandığı dil doğrultusunda uygulanan politikaların, yani devleti küçültme çalışmalarının “kurumsal kapasite” eksikliği yarattığını, bundan ötürü yönetim, kurumsal yönetim, kriz yönetimi gibi kavramların ortaya çıktığını söylemekte; bunların sonucunda artık, ulus devletlerin kurumsal kapasitelerini artırmak için uğraşmak gerektiğini savunmaktadır. Çünkü uluslar arası örgütlerin politikalarını uygulayacak olan aygıt, son kertede, devlettir (Fukuyama, 2005)¹.

Yeni sağla (ya da herhangi bir siyasal anlayışla) devlet aygıtı arasında bir bağ kurulabilmesinin nedeni, siyaset ile yönetim arasında var olan ilişkidir. Klasik anlayışta yönetim kavramının asıl nesnesi hem uygulama da hem de kuramsal çalışmalarda devletin yürütme koluna bağlı olarak faaliyet gösteren sivil bürokratik aygıt olarak kabul edilmektedir. Burada söz konusu olan siyasal düzlem ile yargı düzlemi değil, dar anlamı ile sivil bürokrasidir. Özellikle 1945 - 80 yılları arasında yönetim kavramı devletin toplumsal yaşamda ulaştığı boyutun büyüklüğünden ötürü kamu yönetimi ekseninde ele alınmıştır. Bu nedenle söz konusu dönemde inceleme nesnesi devletin yönetim aygıtıdır(Güler,1994).

Devletin aygıtının çözülmesi ve çözdürülmesi süreci içerisinde yeni sağla birlikte ortada “kamu” kalmadığından yönetim anlayışının ekseni de değişmiştir. Kamu yönetimi anlayışı yerini işletme anlayışına bırakmış, küçülen devletin yönetimi de işletme mantığı ile düşünölmeye başlanmıştır(Güler, 2005: 25-42). Bu durumda, yönetimin değişen inceleme nesnesi ile birlikte onunla ilgili tüm kavramları yeniden kurgulamak gerekecektir. Çünkü her ne kadar her bir disiplin kendi içerisinde özerklik taşısa da diğer bilimlerle karşılıklı bir etkileşim içerisinde olmaktadır. Politik tercihler doğrultusunda yeni sağ politikalarla devletin de yeniden yapılandırılması sürecine girilmiştir. Ancak, yeni sağ politikaların sonucunda devletin küçültülerek, etki alanının daraltılması ile ekolojik dengenin bozulmasından eşitsizliklerin derinleşmesine, işsizlik artışından bölgesel çatışmalara, bireycilikten yoksulluğa kadar bir dizi sorunun yer aldığı bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu tablo, yalnızca yönetim krizini değil, insanlık krizini de göstermektedir(Kliksberg, 1994:184).

2. TEZ: REFAH DEVLETİ

Yeni sağın daha sonra yaygınlık kazanacak olan refah devleti eleştirileri, refah devletinin toplumsal alanda işgal ettiği yerin çok büyük olması ile ilgilidir. Devletin kapsadığı alanın genişliği ekonomik fonksiyonuyla doğru orantılıdır. Refah devleti, devlet eksenli ulusal kalkınmanın ekonomik ve politik açıdan yararlı çıktılar almaya sürükleyeceği/sürüklemesi gerektiği, en azından bütün yurttaşların çıkarlarını sağlayacağı varsayımına dayanmaktaydı. Ulus devlet, 1945 sonrası dönemde kapitalist modernleşmenin kurucu elementi olarak sunulmaktaydı. Ancak refah devletinin ortaya çıkışı tarihsel konjonktür içinde 18.yy.da yaşanan sınıf çatışmalarının derinliği ile II. Dünya savaşının sonucudur. Özellikle toplumsal düzlemde devlet, zayıf toplumsal grupları, işçileri, kiracıları, tüketicileri korumak

¹ Fukuyama’nın “Tarihin Sonu” tezini bu çalışmadan ayrı tutmaktayız.

için geliştirilen sosyal güvenlik politikaları yanında (Tezcan,1998: 51) uzun vadede toplumsal çatışmaları yumuşatmak ya da en azından belirli bir mecraya sokmak amacıyla değişimleri yönetmek, planlamak gibi fonksiyonları üstlenmekle görevlerini iyice arttırmıştı(Habermas,1997: 262-263). Bu görev artışında özel mülkiyetten yoksun olan ve eğitim imkânı da olmayan yığınların özel alanda hiçbir çıkarlarının olmaması etkili olmuştur. Kendi haline bırakıldığında hiç de “kendiliğinden doğan bir düzen” oluşturmayan piyasa, emeğinden başka satacak bir şeyi olmayan insanların “artık emeğinin” sağladığı “artı değer” in sermaye sınıfının elinde birikmesine (Marx, 2000), toplumsal sınıflar arasında derin eşitsizlikler oluşmasına yol açmıştır¹. 1929 krizine giden bu süreçte, eşitsizliklerin azaltılması yönünde devletten artan talepler karşısında, sosyal politikalar uygulanmaya başlamıştır.

Bireyin kendini gerçekleştirmesinin koşullarının pazar tarafından sağlanamaması sonucunda, devletin birey için en iyi olanı gerçekleştirecek uygun araçlara sahip olduğu, güçsüz bireyleri diğer bireylerin baskıcı müdahalesinden koruyacağı konusunda kamuoyunda bir inanç oluşmuştur. Bu inancın kökenlerinden biri, devletin böyle bir mecburiyeti olup olmaması değil, kamunun bazı kişilerin sefalet içerisinde yaşamalarına, bu sefalet onların kişisel hatalarından kaynaklansa bile, hoş görmeyeceğidir (Barry, 1989: 22). Bu inanç doğrultusunda refah devleti, herkes için yeterli bir toplumsal ücreti garanti etmeye çalışmak ya da eşitsizlikleri gidermek, azınlıkların görece yoksullaşmasına ve dışlanmışlığına çare olmak üzere gelirin yeniden dağılımı yönünde politikaları ve hukuksal bir takım önlemleri uygulamak zorunda kalmıştır. Bu dönemde devletin iktidarının meşruluğu, toplumun bütün kesimleri için istihdam, sosyal sigorta, yeterli ücret gibi sosyal politikalar uygulamasına ya da kısaca herkese asgari bir yaşam düzeyi sağlamasına bağlı hale gelmiştir (Harvey,1999:162).

Refah devleti, 1940’lı yılların sonlarından 1970’li yılların ortalarına kadar geçen sürede, ekonomik, politik, toplumsal yaşamda ve düşüncede kendisine duyulan inancı, aslında boşa çıkarmamıştır. Barry’nin belirttiği gibi, bu dönemde yaşanan krizlere “ideolojik bir mutabakat” çerçevesinden bakılmış, görece bir istikrar var olduğundan toplumsal ve politik yaşamın amaçları tartışma konusu olmamıştır (Barry, 1989). Ancak, refah devleti uygulamaları tek tip olmamıştır. Örneğin, Barry, refah devletini “kurumsal/institutional” ve “artık/residual” olarak iki kategoriye ayırmıştır (2001). Barry’e göre, sosyal güvenlik (insurance) sistemi tarafından finanse edilen, daha geniş bir alanda kolektif biçimde sağlanan ve evrensel olan hizmetlere- eğitim, sağlık, emekli aylığı, yoksul yardımı vb.- işaret eden kurumsal refah devleti Avrupa’ya özgüdür. Amerika’nın uygulamaları, kurumsal olanın aksine, tıp ve güvenlik (security) hizmetlerini dışarıda bırakan ve yoksullara yönelik nakit harcamaları sınırlayan bir model olarak “artık/residual” refah devleti içindedir. ABD’de refah devletinin amacı sosyal güvenlik sistemi yaratmak değil, çalışanların durumunu düzelterek yoksulluğu önlemek, mümkün olduğunca tam istihdamı sağlamaktır. Bu önlemlerin yetmediği yerde düşük gelirli guruplara yardım programları geliştirilmiştir(Barry, 2001: 19). Her iki model, sonuçta, refah devleti başlığı altında

¹ Örneğin bu konu için Bkz. Walzer (1994).

toplantılabilen görece istikrarlı bir dönemi oluşturan, aynı amaçlara yönelik uygulamaları içermektedir¹.

Refah devletinin bu istikrarı ve dolayısıyla toplumsal uzlaşmayı sağlayabilmesi, 1914'den başlayarak Henry Ford'un otomobil üretiminde kullanmaya başladığı üretim tarzının II. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşması ile bağlantılandırılmaktadır(Özkazanç, 1997; Harvey, 1999; Şaylan,2005; Kaya,2004). Fordizmi önemli kılan unsurlar, standartlaştırılmış, homojen metalar şeklinde kitlesel üretim, kitlesel istihdam, işgücünün kontrolünü sağlayan önceden belirlenmiş zaman ve mekân planlamasını öngören Taylorist yöntem ve bu yöntemi uygulayan merkezîyetçi, hiyerarşik bir yapıdır(Harvey, 1999: 155; Kaya, 2004: 89).

Fordizm yalnızca üretim boyutlu değildir. Aksine, fordizmin refah devletinin Keynesyen politikalarıyla kesiştiği yer, kitlesel tüketim boyutudur. Kitlesel, standartlaşmış, homojen meta üretimi, kitlesel tüketimle beslenen bir döngünün parçasıdır. "Kitlesel istihdam", çalışanları, aynı zamanda tüketicilere dönüştürmekte; tüketiciler, "kitlesel üretim" in ürünleri olan standart ve homojen metaları teknolojik şebekeler aracılığı ile elde ederek "kitlesel tüketim" i gerçekleştirmekte; böylece üretim-tüketim döngüsü işlemektedir. İşçi-tüketici açısından bir yandan bireyselleşmeye, diğer yandan homojenleşmeye doğru çift yönlü eğilim, toplumsal oluşuma belli bir istikrar ve öndeyilenebilirlik kazandıran bir gelişme politikasını mümkün kılmıştır. Ayrıca ev işleri alanına giren çocuk, hasta, yaşlı bakımı, temizlik vb. hizmetler, uzmanlık alanına girerek metalaşmış kitlesel tüketimin konusu olmuşlardır. Kitlesel tüketimin diğer bir fonksiyonu, piyasada ki metaların (buzdolabı, araba vs.) nüfusun büyük çoğunluğu tarafından tüketilmesi yoluyla ortak bir yaşam tarzını yaratması ve bireyleri bu yolla toplumsallaştırmasıdır (Wagner, 1999: 130-132).

Bu üretim tarzıyla, sermaye küçük fedakârlıklarla güvenli bir karlılık kulvarında yol alırken, işçi hareketi de sendikal örgütlenmeler aracılığıyla emek piyasalarında ve üretim süreçlerindeki işleyişe ilişkin yeni roller ve fonksiyonlar üstlenmiştir. Ekonomik yaşamda en büyük üretici ve aynı zamanda düzenleyici rolü üstlenen devletin araboluculuğu da eklenince, örgütlü işçi hareketi, sermaye ve ulus devlet arasında süre giden ve savaş sonrası dönemin iktidar tabanını oluşturan gergin ama sağlam güç dengesi kurulmuştur(Harvey, 1999: 155). Bu güç dengesinin sağladığı refah, sosyal yardıma muhtaç marjinal kesimleri-yoksullar, yaşlılar, kimsesizler vs.- kapsayacak boyuta ulaştığında uzlaşmanın kapsamı da en üst düzeye ulaşmaktaydı (Özkazanç, 1997; Harvey, 1999; Wagner, 1997, Şaylan, 2005).

Söz konusu doğrultuda refah devletinin artan fonksiyonları ile yönetim kavramının temel nesnesi, bürokratik aygıtları içeren "devlet" olmuştur. Devlet yönetiminin asıl unsuru da bürokrasi ve onun işleyişiyle ilgili olarak kamu yönetimidir. Kamu yönetimi bağlamında ilk değişiklik onun ussal bir yapıya ve uzmanlık bilgisine kavuşturulmasıdır. Personelin siyasal baskılardan uzak kalabilmesi ve bürokrasinin kendi içinde özerkliği amaçlanmıştır.

¹ Örneğin 1970'lerde New Deal kapsamında(ABD'de refah politikalarına verilen genel isim), AFDC (Aid to Families with Dependent Children/ Bağımlı (bakıma muhtaç) Çocuklu Ailelere Yardım) ve ADC(Aid to Dependent Children/ Bağımlı Çocuklara Yardım) programları uygulanmıştır. Ancak söz konusu programlar, çalışmayı yücelten ABD toplumunda bağımlılığı, tembelliği, evlilik dışı anneliği vs. özendirerek sosyal yıkımı hızlandırmakla eleştirilmişlerdir. Kapsamlı bilgi için bkz. Barry(2001).

Weber'in "bürokratik rasyonalite" si devlet örgütlenmesini bir makine olarak imgelemektedir. Bürokrasi, duygusal öğeler ve kişisel bağılıkları niteleyen "irrasyonelite" nin kapı dışarı edilmesiyle etkili olabilecek mükemmel bir makinedir. Rasyonel verimlilik, işleyiş sürekliliği, sonuçların doğru ve hızlı hesaplanabilirliği bu makinenin özellikleridir (Giddens, 1996: 61-62). Refah devleti uygulamaları kamu yönetiminin fonksiyonlarını ve etkisinin alanlarını genişletmiş, bu çeşitliliğe uygun örgütlenme, teknik yöntemler, meslekleşme ve uzmanlaşma gerçekleştirilmiş, toplumsal amaçlara yöneldiği için yönetimin değerlendirilmesinde asıl ölçüt olarak, para ile ölçülebilen verimlilik ilkesinin yanı sıra, etkililik ve iş başarımı kullanılmıştır (Güler, 1994: 15-20).

Siyasal düzeyde ise, baskı guruplarının, özellikle sendikaların, meslek örgütlerinin etkili olduğu katılımcı bir demokrasi anlayışı ortaya çıkmıştır. Bunun doğal sonucu olarak, kitlesel siyasal partiler etkili olmuşlar ve devlet kaynaklarının dağıtımında rol oynamışlardır. Sosyal refah devleti anlayışı, yurttaşların siyasete katılımının ön koşulunun onların ekonomik durumunu düzeltmek ve sosyal, siyasal haklarını güvence altına almak olarak görmekteydi. Bu nedenle, kitleler haklar yoluyla ne kadar çok, sisteme dâhil edilebilirlerse o kadar fazla toplumsal yaşama katılacaklardır. Aksi durumda –bu haklar askıya alındığında örneğin- insanlar marjinalleşecek ve katılım göstermeyeceklerdir (Kymlicka, 2004:401).

Ancak refah devleti iyi işlediği dönemde dahi, toplumsal alanda aşırı derecede yer edinen bürokrasiye ve katılımcı demokrasinin içeriğine ciddi eleştiriler gelmiştir. 1970'lere gelindiğinde refah devleti, ekonomik krizden önce, gündelik yaşamın en ince ayrıntılarına kadar müdahaleye varan devlet kapsayıcılığına, bireylerin edinimlerini belirleyen pratikleri uygulayan kurumlara karşı bir tepki gelişti. Ardından ekonomik krizle birlikte, hızlı teknolojik gelişmelerin yarattığı değişime uyarlanamadığı için devlet aygıtına; kitlesel talepleri karşılamak için devletin olanaklarını verimlilik yerine oy maksimizasyonuna göre kullanan siyasal parti, siyasetçi ve yasama meclisine eleştiriler geldi.

Devlet aygıtının merkezileşmesine dönük eleştirileri şu başlıklar altında kategorize edebiliriz (Demir, 1997: 279-289):

- a) Çatışma, yönetim zorluğu, karmaşık bir ekonomiyi basitleştirme, hiyerarşiden kaynaklanan durağanlık gibi sorunlar içerdiği;
- b) Bu özellikleri nedeniyle, kamu açığına, bürokrasinin politizasyonuna, her işi devletten bekleme alışkanlığına, kurumların verimsiz işleyişine yol açtığı;
- c) Siyaset aracılığıyla rant kollama faaliyetlerini teşvik ettiği;
- ç) Savurganlık ve kayıt dışı ekonominin varlığını önleyemediği.

Bütün bu eleştirilere, siyasal ve yönetsel bağlamda teorik zemin kazandırılmıştır. İlk olarak, siyasal boyutta, özel alan/devlet ayrımı yapılarak özgürlükler bağlamında yeniden gündeme getirilmiştir. Örneğin Hayek, devletin ekonomik yaşama, muğlak bir kavram olarak tanımladığı sosyal adalet adına küçük bir müdahale yolunda bir adım bile atmasının toplumu "Kölelik Yolu"na sokacağını, devletin her geçen gün büyüme eğilimi gösterip totaliterleşeceğini ileri sürmüştür. Devletin piyasaya müdahalesi bireylerin kendi kaderini tayin edememesine; planlamacı devletin, ortak iyi adına kurduğu "amaçlar hiyerarşisi" ne tabi olmalarına neden olacaktır. Bireylerin ekonomik tercihlerinin(iş ya da ürün)

sınırlanması durumunda bu sınırlama yaşamın diğer alanlarını da belirleyecek, kaynakların dağılımı merkezi yönetimin inisiyatifine bırakılacaktır (Hayek,1999: 131, 150, 151; 1995).

İkinci olarak, refah devleti karşıtı eleştirileri yönetsel etkinlik bağlamında, kişisel çıkar ilkesinin farklı bir yorumuyla gündeme gelmiştir. Bu konuyu gündeme taşıyanlar ise, “kamu tercihi kuramcıları” olmuşlardır. Kamu tercihi kuramcılarının, merkezi, bürokratik ve hiyerarşik yapının, sözünü ettiğimiz sakıncaları ortaya çıkarmasını açıklarken başvurdukları en temel tez, bireyler için geliştirilen ve her bireyin kendi çıkarı peşinde koşacağı varsayımına dayalı “*homo economicus*” ilkesinin kamu için de geçerli olduğudur (Barry, 1989: 31-33). Yani, hükümet ve kamu kuruluşlarında yer alan görevliler, sanıldığı gibi sadece toplumun iyiliğini ya da kamusal çıkarı en üst düzeye çıkarma çabasında olmayıp, tersine onlar da kendi çıkarları peşinde koşan “*homo economicus*”lardır. “Mutabakat”ın savunucuları, seçilmiş ve seçilmemiş kamu görevlilerinin dürüst ve kamu yararına davranacaklarına güvenilebileceği varsayımını hiç sorgulamadan kabul etmişlerdir. Ancak, kamu amaçlarına uygun olmayan devlet faaliyetlerinin siyasi kararlarla büyümesi bu varsayımına gölge düşürürken, Virginia kamu tercihleri ekonomisi okulu (özellikle Buchanan), bu güvensizliğe teorik destek sağlamıştır. Bu okul, mikro iktisadın bireysel hesap yöntemlerini kamu davranışına uygulayarak, kendi çıkarını azamileştiren siyasetçilerin, kamu yararını azamileştirmelerinin şart olmadığını gösterdi (Barry, 1989: 31). Çoğu kez, demokrasinin vazgeçilmezi olan seçimler, halkın politik ilgisizliği ve bilgisizliği ölçüsünde seçmenlerin kamusal mal ve hizmet taleplerini yükseltmesiyle siyasal rantın aracı olabilmektedir. Siyasetçilerin, seçilmenin ön koşulu durumuna gelen bu talepleri karşılama çabası popülist politikaları ortaya çıkarmaktadır. Devletin kaynakları kontrol ettiği bir yapıda hükümetler de yeniden seçilebilmek amacıyla bir yandan bütçe hacmini genişletmek için rasyonel olmayan siyasal kararlar alırlarken, diğer yandan hem siyasiler hem de bürokratlar kendi mevkilerini koruyacak önlemler, gelirler için çaba sarf etmektedirler(Aktan, 1992: 67-68).

1970’lerin sonlarında ve 1980’lerin başlarında globalleşme projesinin oluşumu ile devletin rolü artan eleştiriler doğrultusunda yeniden tanımlandığında, gelişmenin belirleyici unsurunun devlet aygıtı olduğu düşüncesi terk edilmiştir. Oysa 1940’lar ve 1970’ler arasında ortaya çıkan devlet kılavuzlu (nation guided) sosyal devletin taşıdığı ama gün yüzüne çıkmayan çelişkiler, globalleşme projesinin yükselme bağlamı içinde refah devletine yönelik meydan okumalarla gün yüzüne çıkmaktadır (Berger, 2001: 889). Bir yandan ulus devlet eleştirisi, diğer yandan ulus devletten sonra süreklilik gösteren kapitalizmin -“global kapitalizm” (Berger, 2001), “kapitalizmin geç kültürel(ve küresel) mantığı”(Jameson,1994) ya da “modern-dışlaşma”nın (Touraine, 2002) - eleştirileri yeni politik tartışmaların eksenini oluştururken, geçiş dönemi içerisinde nasıl bir yönetim gerçekleştirilebileceği sorunsalını da beraberinde getirdi. Bu bağlamda, devletin ekonomik ve toplumsal yaşamda üstlendiği fonksiyonların azaltılması ile sorunların çözüleceği ön görüldü.

3. ANTİ TEZ: YENİ SAĞ

Refah devletini “tez” olarak genel bir biçimde ifade etmeye çalıştıktan sonra “anti tez” olarak yeni sağı koyabiliriz. Yeni sağ, hantal, hiyerarşik, bürokratik olmakla suçlanan refah devletine göre konumlandığı için yeni sağ düşünceden kaynaklanan politikaların eksenini devleti küçültmek olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki, devleti küçültmekle devleti tamamen ortadan kaldırmak birbirinden çok farklıdır. Klasik liberalizm, devleti küçültmeyi

ve devlet iktidarını sınırlamayı amaçlar. Yeni sağla birlikte özelleştirme, yerleş(tir)me, deregülizasyon (bürokrasiyi çözme çabası) politikalarının ideolojik kaynağı olarak yeniden klasik liberal ilkelere başvurulmuştur.

Kısaca özetlenecek olursa, birbirleri ile ilişkili olan bu ilkelere ilki, bireycilik ilkesidir. Birey, kolektif kurum ya da sınıf, halk, millet gibi varlıklardan üstün tutulur; toplumsal, ekonomik, politik olaylar incelenirken *homo economicus* olan bireyin eylem ve davranışlarından hareket edilir. Bu ilke, aynı zamanda bireylerin kendi toplumsal konumlarından sorumlu olduklarını varsayar (Barry, 1989; Hayek, 1996; Dubiel, 1998; Savaş, 1997). Bireylerin özgürlüğü, her bir bireyin baskı ve zorlama olmaksızın, belirli kurallar altında özel alan içerisinde istek ve tercihlerini gerçekleştirme anlamına gelen negatif özgürlüktür. Baskı ve zorlama ise iki kaynaktan gelebilmektedir: Diğer bireyler ve devlet. Devletin meşruluğu, bireyi bu iki baskı türünden, dolayısıyla kendinden de korumasına bağlıdır. Bunu sağlayan şey ise, Locke'da ifadesini bulan anayasal devlet ilkesidir (Locke, 2002; Keane, 1994: 68).

Bireycilik ve negatif özgürlük ilkeleri, “kendiliğinden doğan düzen” ilkesi ile birleşmektedir. Bireyler, genel geçer adil davranış kuralları altında kendi kişisel çıkarları peşinde koşarken istemeden de olsa ya da farkında bile olmadan “görünmez bir el” aracılığı ile toplumun refahını da sağlamış olacaklardır. Kendiliğinden doğan düzen kavramından iktisatçılar serbest piyasa düzenini anlarlar (Savaş, 1997: 43-44). Hayek “kendiliğinden doğan düzen”e örnek olarak “catalaxy”i vermektedir (Hayek, 1995: 150). Hayek, ekonomi ve piyasa arasında karışıklığı önlemek için “catallaxy” kavramını önermiştir. Hayek’in Eski Yunanca’da kullanılan “katalliks” kökünden yola çıkarak İngilizce’ye “catallaxy” biçiminde çevirdiği kelime, “mücadele etmek” yanında “topluluğa girmek” anlamına da gelmektedir. Böylece catallaxy, pek çok bağımsız ekonominin bir piyasa içinde karşılıklı olarak ayarlanması ile gerçekleşen, mülkiyet, haksız fiil ve sözleşme hukukunun kuralları içinde hareket eden insanlar aracılığıyla piyasa tarafından yaratılan özel bir kendiliğinden düzen türüdür (Hayek, 1995: 150-155). Kendiliğinden doğan düzen, sonuçları hiç kimse tarafından önceden sezilmemiş ve planlanmamış bir evrim süreci sonucunda, insan davranışının ürünü fakat insan tasarımının ürünü olmayan bir düzendir (Hayek, 1996: 55-78). Devlet, insan tasarımının ürünü olan, özellikle bir grup tarafından oluşturulan uygulanamaz planları uygulamaya çalışmakla bu düzeni sekteye uğratan bir faktör olarak algılanmaktadır. Hayek’in savunduğu “kendiliğinden düzen” ilkesi, kurucu rasyonalizm/constructivist rationalism olarak adlandırılan felsefi gelenekle karşıtlık içerisinde ayrı bir gelenek oluşturmuştur. Fizik bilimlerde gerçekleşen ilerlemenin bir sonucu olarak deney ve tam öngörüye yer veren, akıl aracılığıyla ulaşılabilecek evrensel yasalarla toplumun düzenlenebileceğini varsayan kurucu rasyonalist geleneğe karşı “kendiliğinden doğan düzen” geleneği insan aklının kısımlığını ve toplumun karmaşıklığını ileri sürerek dışarıdan topluma yapılacak her türlü müdahaleye karşı çıkmaktadır (Barry, 1982; Hayek, 1979; 1996).

Yeni sağın, yer verilen liberal ilkelerle meşrulaştırdığı ve yönetsel olarak “kamu tercihi kuramcılarında” etkilenecek uyguladığı politikalar, devlete yönelttikleri eleştirilerle tutarlı biçimde, devletin küçültülmesi ile verimlilik, rasyonellik, özgürlük arasında doğru orantı kurmaktadır. Devletin küçültülmesi ile devletin faaliyet alanına giren konular piyasanın konusu olacak, piyasa aracılığı ile bireylerin girişim ve tercih serbestlikleri artacaktır. Teknolojik araçların gelişmesiyle dünyanın her anında ve her mekânının

pazariçinleştirilmesi (Cangızbay, 2003) çabasını içeren globalleşme, serbest piyasa kavramını bir “oyun” metaforuyla haklılaştırır. Hayek’in formüle ettiği piyasa (catalaxy) her bir kişi için beceri ve şans içeren, belli kurallara göre oynanan fakat sonucun önceden ön görülemeyeceği bir oyundur. Yarışmaya katılan ve birbirlerini tanımayan oyuncular, aralarında ki bilgi akışını sağlayan ve ekonomik ilişkileri yönlendiren “fiyat mekanizması” sayesinde başkalarının görünmeyen ihtiyaçlarını karşılamak üzere sahip oldukları bilgiyi kullanırlar (1995:158)¹. Çok fazla sayıda bilginin topluma dağılması, kullanılması ve uygar toplumu üretmesi, merkezi planlama aracılığı ile gerçekleştirilebilecek bir şey değildir. Devlet bu işe girişecek olursa, ancak bilgileri azaltacak, karmaşıklığı basitleştirecek; böylece genişlemiş düzen (extended order) olan “kendiliğinden düzeni (cosmos), insan yapımı (made order), sınırları belirli bir organizasyona (taxi) dönüştürecektir (Hayek, 1996).

Yeni sağ, refah devletinin insanların kendi geçimini sağlama sorumluluğundan uzaklaştırdığını savunarak, piyasanın kendine güven, tam üyelik ve girişim gibi değerleri desteklediğini ileri sürmektedir (Kymlicka, 2004: 427). Bunun yanı sıra, piyasanın farklı bireyleri ve farklı kültürleri pazar aracılığıyla birbirine yaklaştıracığı ve kendiliğinden bir uzlaşmayı sağlayacağı da düşünülmekeydi (Gray, 2001).

Anti tez olarak yeni sağ, bu ilkeler doğrultusunda 80’li yıllarda hararetle savunulan, 90’lı yıllarda yerini globalleşme söylemine bırakan 2000’lerde ise globalleşme ile birlikte sorgulanan bir kavrama dönüşmüştür². Çünkü globalleşme ile perçinleşen yeni sağ politikaların sonucunda refah devletine atfedilen sorunların çözülmesi bir yana sorunlar globalleşmiştir. Bu noktada, liberal demokrasiyi savunan Fukuyama’nın görüşlerinden hareket edilecektir. Çünkü “Tarihin Sonu” tezini ileri süren Fukuyama son çalışması olan “Devlet İnşası/Building State” de yeni sağ politikalarla ulus devletlerin küçültülmelerinden kaynaklanan kurumsuzluk/kurumsal boşluk sorununu gündeme getirmektedir. Fukuyama, devletlerin faaliyet alanı ile erklerinin gücü arasında bir ayrım yapmaktadır. Bu, başka bir ifadeyle, bir devletin politika belirlemesi ile bu politikayı uygulatma yeteneği arasında ki ayrımdır (2005: 19). Bir devletin fonksiyon alanı geniş ama buna karşılık kurumsal gücü yetersiz olabilir. Dünyada çok az ülke hem faaliyet alanını geniş tutup hem de etkin bir güce ya da yönetime sahip olabilmektedir. Kısmen Fransa ve Japonya’yı buna örnek veren Fukuyama, Sierra Leone gibi hem faaliyet alanı dar hem de kurumsal gücü zayıf ülkeler olduğunu da göstermektedir. Bu iki uç örnek arasında ki yelpaze içinde faaliyet alanını geniş tutarak birçok faaliyeti üzerine alan ama görece kurumsal yetersizlikle yani uygulamada etkinsizlikle karşılaşan, Türkiye ve Brezilya gibi ülkeler söz konusudur (2005: 24). Fakat devletlerin küçültülmeleri ya da faaliyet alanlarının daraltılmaları ile devletin etkinliği arasında doğrusal bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Ayrıca faaliyet alanı daraltılan ülkelerde rasyonel bürokrasi ile enformel işleyen neopatrimonyal ilişkiler ağının bir arada görülmesi, hısmılık, hemşehrilik vs. ilişkilere yasallık kazandırmaktadır. Devletin

¹Sartori, Hayek’ten aldığı kendiliğinden doğan düzen kavramında rekabetin, bir keşif süreci ve bilgileri basitleştirici bir mekanizma olması yanında bilgiyi doğrulama işlevini de gördüğünü söyler. “Piyasa yalnız olağanüstü basitleştirilmiş biçimde sinyaller üretmemekte; aynı zamanda ortaya çıkardığı geri itilimlerle o bilgiyi doğrulamaktadır”. Sartori şunu da ekler; “Piyasa sadece görülmez bir el değildir; benzetmeyi sürdürmek gerekirse; aynı zamanda “görülmez bir us gücü”dür de” (Sartori, 1996: 443).

küçültülmesi taraftarı olanların geldikleri nokta, devletin kurumsal gücünün, kapasitesinin faaliyet alanının büyüklük ya da küçüklüğünden daha önemli olduğudur. Çünkü asıl olan bir ülkede hukuk düzeninin kurulabilmesidir (Fukuyama, 2005: 32-35).

Son olarak, Fukuyama'nın bir ölçüğü de, özgüllüktür. Düşük özgüllüğe sahip hizmetlerle yüksek özgüllüğe sahip hizmetlerin niteliği farklıdır. Özgüllüğü yüksek işler, üst düzey teknoloji ve teknik istihdam gerektiren, bu nedenle sonuçları anında görülebilen ve ölçülebilen işlerdir. Örneğin telekomünikasyon, merkez bankacılığı bu tarz hizmetlerin alanıdır. Daha özelleştirilmiş bir örnek, jet motoru teknisyenliğidir. Devletler bu alanlarda kurumsal kapasitelere sahip olmakla birlikte düşük özgüllüğe sahip işlerde kurumsal kapasiteleri yetersiz kalmaktadır. Düşük özgüllüğe sahip işler yaygın, görece fazla sayıda meslek gurubu ve çalışanı içeren, sonucu bireysel performans ve toplumsal çıktılar açısından kısa zamanda ölçülemeyen temel sağlık, ilköğretim, danışmanlık gibi hizmetlerdir (Fukuyama, 2005: 73-75). Devletlerin kurumsal kapasitelerinin zayıflatılması hem devlet hem de özel sektör eliyle bu hizmetlerin etkin gerçekleştirilmesini engellemektedir. Ancak Fukuyama'nın, *"11 Eylül'den sonra global politikanın temel sorunu, devletin nasıl küçültüleceği değil nasıl yapılandırılacağıdır"* tezi, onun bilinçli olarak gözden sakladığı şeyi göz önünde bulundurarak okunmalıdır. Bu şey, devletlerin kurumsal kapasite yetersizliklerinin çoğu kez ABD gibi devletlerin müdahalesinden ve yani sağ politikalarından kaynaklandığıdır. Devlet inşası tezi, ABD'nin kendi çıkarları adına doğrudan müdahalelerini meşrulaştırmak için kullanılamaz.

Devletin kurumsal kapasitesinin azalması, toplumsal sorunları çözecek politikalar üretmemesi, en azından politikaları uygulayamaması anlamına gelmektedir. Bunun toplumsal politik sonuçları ayrıca tartışılabilir. Ama en azından söz konusu gelişmenin ulus devletler için meşruiyet krizi yarattığını, uluslar arası müdahalelerin egemenlik kavramını zafiyete uğratarak bu meşruiyet krizini derinleştirdiği açıktır (Habermas, 2002). Piyasa kurallarının işlediği özel alanın genişlemesi toplumsal sorunları derinleştirmektedir. Zaman ve mekan anlayışını esnekleştiren, ürün çeşitliliğine dayalı, uzmanlaşmış iş gücü gerektiren yeni üretim tarzı, kendisini yeni duruma uyarlayacak imkanlardan yoksun olduğundan gerekli donanımı sağlayamayan insanların işsiz kalmasına yol açmaktadır. Daha önce kamusal olan hizmetlerin piyasada metalaşması yani fiyatlandırılması, piyasayı kitleleri dışlayıcı bir unsura dönüştürmektedir. Devletin boşalttığı alanda, devletin önceki işlevlerini üstlenecek toplumsal mekanizmaların yokluğu, az gelişmiş ülkelerde, toplumsal talepler ile taleplerin muhatabı olan siyasal iktidar arasında gerilimi yükselmekte; devletin ekonomiye müdahalesi, ideolojik nedenlerle ya da devletin kendi yoksulluğundan kaynaklanan kısıtlarla engellenince baskı aygıtları daha çok devreye girmektedir.

Ekonomik, toplumsal, politik sorunlar, özellikle kapitalizm eleştirilerine neden olan yoksulluk, yoksunluk, aşırı tüketim kültürü, buna ek olarak şiddetin yaygınlık kazanması, ulus devlete göre şekillenen politik kurumların yaşadığı temsil krizi, Wagner'in "toplumsal pratiklerin örgütlenmesi, siyasal birimlerin sınırları ve kimlik oluşturma tarzları arasında ki yarılmanın genişlemesi" biçiminde tanımladığı, belirsizlik içeren bir dönemi" yaratmıştır. Yeni ya da post ekleri alan eski kavramlarla ifade edilen bu dönemde, sözü edilen bütün söylemler, toplumsal pratikler, politik alanın sınırları ve kimlik arasında yeniden bir örtüşmenin yaratılması amacına yönelmektedir (Wagner, 1996: 265). Kapitalizm ile ulus devleti eleştiren yeni düşünsel kurguların toplumsal aktörü, politik öznesi "topluluk/cemaat" olmakta, bir topluluğa aidiyetle ilişkili olarak kurulan "kimlik"

kavramı öne çıkmaktadır (Keyman, 1996). Çoğulluk, farklılık, kimlik kavramlarının siyasete olumlu anlamlar olarak eklenmesinden önce, bu farklılıkların toplumsal alanda piyasanın dışlayıcılığı karşısında kitlelerin kendilerine siyasal bir eylem alanı bulamadıklarından ötürü ilk anda siyaset dışı görünen alanlarda kendilerini üretmesi, tanımlaması, anlam kazandırması süreci olup olmadığının çözümlenmesi gerekir. Toplumda sosyal ekonomik parçalanmışlıkların, eğitim, hukuk, siyaset gibi üst yapısal alanlara yansımaları, yeni çözüm arayışlarını sınıf altı grupların, marjinallerin toplumsal entegrasyonu sorunsalına çevirmiştir. Devletin boşalttığı toplumsal alanda sağlık, eğitim, uyum, sosyal güvenlik gibi temel toplumsal hizmetleri sivil toplum başlığı altında gönüllü kuruluşlar almış, kiliselerin toplumsal rolü yeniden artmaya başlamıştır. Sivil toplumun artan rolü, yeni muhafazakarlıkla yeni sağı keşiştirmiş (Dubie, 1998: 15), farklı toplumsal kimliklerin bir arada olduğu toplumsal dokuların ortaya çıkması da yeni solu yeni sağa eklemiştir (Laclau/Mouffe, 1985; Giddens, 2000).

Fakat sivil toplum örgütleri, toplumsal alanda ki çoğulluğun siyasal sistem içinde nasıl temsil edileceği sorusuna yanıt getirmekten uzaktırlar. Konunun bağlamından kopmadan kısaca değinilirse, “Tarihin Sonu” nun ilan edildiği, yapı bozuma uğramış, o nedenle yeniden yapıma muhtaç bir dünyada (Derrida, 2001) çok fazla alanın yalnızca parası ve zamanı olan gönüllülere bırakılması, olanakları olmayan geniş kitlelerin, yani marjinalleşmiş sınıfların ve de tüketim toplumunun içinde erimiş piyasaya koşullanmış bireylerin depolitizasyonu sonucunu getirmektedir. Toplumda sosyal ekonomik parçalanmışlıkların, eğitim, hukuk, politika gibi üst yapısal alanlara yansımaları, yeni çözüm arayışlarını sınıf-altı grupların, marjinallerin toplumsal entegrasyonu sorunsalına çevirmiş, toplumsal bütünlük sorunu siyasetin (meslek olarak yürütülen siyaset) temel konusu olmuştur. Bu sınıfların (alt sınıflar) politik düzeyin dışında kalması politikayla ilişkisinin kesilmesi, onları politik sorunun bir parçası olmaktan alıkoymamakta; politik alan metamorfoz geçirmektedir.

Yeni sorunsallar, örneğin göçmenlere uygulanacak eğitim nasıl olacaktır? Özel okullarla kamu okulları arasında her geçen gün artan eşitsizlik nedeniyle bozulan fırsat eşitliği asgari düzeyde nasıl yeniden sağlanacaktır? Toplumsal yaşamda bir yere kadar içerilebilen kültürel farklılıkların yarattığı sorunlar kamu kurumlarında gerilim yaratmadan nasıl aşılabilecektir? vb. sorularla sınırsız artırılabilir. Uzaya giden ve Mars'ta yaşama planları yapan insanoğlu yeryüzünde karşılaştığı sorunları çözebilecek bir siyasal yapıdan hala çok uzaktadır.

Yeni sağ teori, piyasanın, insanın bilinçli eyleminin ürünü değil ama farklı eylemlerin bileşkesiyle oluşan kendiliğinden doğan bir düzen (cosmos) örneği olduğunu, bilinçli bir tasarımın sonucu olmadığını veri alarak, oynanan piyasa oyununun sonucunda ortaya çıkan yoksulluk, yoksunluk, göç, suç gibi kapitalizmin semptomlarını ahlaksal değerlendirmenin dışında tutmaktadır. Çünkü, sonuçlar herkes için geçerli kurallar altında oynanan, herkese eşit davranılan bir oyunda elde edilmiştir (Hayek,1960:45). Böylece toplumda var olan eşitsizlikler bireyin oyunu iyi oynayamamasına bağlanarak, kişisel sorumluluğa indirgenmektedir. Piyasa, söylemsel düzeyde, ama aynı zamanda bir o kadar da iktidar ilişkilerini gizleyici bir tutumla siyaset dışı bırakılmaya çalışılmıştır. Oysa

“Politikanın varlıksal içeriği, insan kaynaklı ve insan hedefli egemenlik sistemlerinin kurulması, değişikliğe uğratılması veya yıkılıp yeniden kurulmasına ilişkin insan faaliyetleridir ama her egemenlik sisteminin temelleri de, kendisine tekabül eden toplumsal

gerçekliğin en siyaset dışı yanlarında yatar ya da bir egemenlik sisteminin ayakta durması kendi temellerini siyaset dışı tutabildiği ölçüde/sürece mümkündür; zira hiçbir şey kendi içinde siyasal olmayıp insan üstesinden gelebileceği düzenlilikleri siyasal mücadele konusu yapar ...” (Cangızbay, 1998: 199) .

4. SENTEZE VARABİLME SORUNU

Refah devleti ile yeni sağ karşıtlığını aşmaya çalışan en bilinen düşünce, Giddens’in “Üçüncü Yol”udur¹. Üçüncü yol,

“Eşitlik, ihtiyaç sahiplerinin korunması, özerklik bağlamında özgürlük, Sorumluluk yoksa hak da yok, demokrasi yoksa otorite de yok, kozmopolit çoğulculuk, felsefi muhafazakarlık” değerlerini tartışmaktadır.

Sentez olarak tartışılan kavramlar ise sıklıkla sivil toplum ve yönetim kavramlarıdır. Walzer’e göre, sivil toplum kapitalizm ile devlet arasında iyi yaşamın gerçekleşebileceği bir alan olarak zordan arınmış ilişkiler içerisinde ideoloji, aile, çıkar, güven uğruna tasarlanmış ilişkisel ağlar setidir. Sendikalar, kiliseler, partiler, toplumsal hareketler, işbirliği amaçlı kooperatifler, bunları koruyup geliştiren topluluklar bu alan içinde yer almaktadırlar (Walzer, 1992). Sivil toplum kavramı, gelişmiş ülkelerde sorumlu yurttaşlık anlayışı etrafında tartışılmaktadır. Örneğin Drucker, yaşlı bakımı, yetişkin eğitimi, sağlık gibi sorunları toplum hizmetleri sektörü içerisinde değerlendirir. Devletin toplumsal alandan çekilmesi ile coğrafi ve mesleki hareketlilik sonucunda geleneksel aile bağlarının çözülmesi, bireyleri farklı arayışlara sürüklemektedir. Drucker, bireyin karşılanması gereken gereksinimlerini karşılama işini sorumluluk alan gönüllü kuruluşlardan oluşan “sosyal sektör” ün karşılaması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin kilise bu kuruluşlardan biridir (Drucker, 1994: 237-247). Yönetişim ise, *şim* ekinden anlaşılacağı üzere bir karşılıklılık içermektedir. Bir sorunun çözümü için karar alma süreçlerinin yukarıdan aşağıya doğru hiyerarşik işlenmesini değil, aynı zamanda aşağıdan yukarıya doğru bir sürecin de olmasını ve bu sürece sorundan etkilenen bütün tarafların katılmasını, dolayısıyla karar alanlarla karardan etkilenenler arasında karşılıklı etkileşimi ifade etmektedir. O nedenle “*Habitat terminolojisinde yönetim kavramı “çok aktörlü”, Dünya Bankası terminolojisinde ise “governance” olarak isimlendirilmektedir*” (Yüçetürk, 2000: 226). Fakat her iki kavramın gerçekleşmesi sürecinde, devletin aktörler arası ilişkileri düzenlemek ve uygun koşulları hazırlamak biçiminde ki belirleyici rolü, uluslar arası ve uluslar üstü örgütler tarafından sekteye uğratılmakta, merkezi devlet anlayışını çözen bir nitelik kazanmaktadır (Yüçetürk, 2000: 227). Dolayısıyla bu kavramlar yerel, ulusal ve uluslar arası boyutları ile birlikte düşünülmelidir. Yurttaş sorumluluğunun ve bilincinin gelişmediği ortamlarda her iki kavram, eşitsizlikleri, iletişim yerine çıkar çatışmalarını ve içe kapalı toplulukları içeren bir alan ortaya çıkaracaktır/çıkarmaktadır.

¹ Üçüncü yol, bu çalışmada sadece bir sentez girişimi olarak sunulmaktadır. O yüzden kısaca üçüncü yol değerlerine yer verilmektedir. Ayrıntı için bkz. Giddens (2000)

Çözüm olarak geliştirilen ve sadece tanımlarını vermekle yetindiğimiz kavramlardan da anlaşılacağı üzere, devleti toplumsal yaşamın bütün alanlarını kapsayacak şekilde büyüten, bürokratik, hiyerarşik bir yapıya dönüştüren refah devleti ile sorunların çözümünü refah devleti eleştirileri doğrultusunda devleti küçültmekte arayan yeni sağ arasında gerilimli bir diyalektik ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde, diyalektiğin her iki ucu da, bir senteze varılmadığı sürece sorunlar üretmektedir. İçinden çıkılmaz bir tartışmaya sürüklenmek yerine sonuç olarak üç önemli paragrafa yer vererek çalışmayı sonlandırmak yararlı olacaktır:

Devletin küçültülmesi ile devletin etkinliğinin artması arasında doğru orantı yoktur. Yeniden yapılandırılmadığı sürece devlet ne boşalttığı alanda denetim kurabilmekte ne de kendi daralan alanında etkinliğini artırabilmektedir. Devletin küçültülmesi için ideolojik nedenlerle ve politik tercihlerle yapılan özelleştirmelerden elde edilen kaynaklar, devletin kapasite artırımına harcanmadığı, bürokratik mekanizmaya sinmiş neopatrimonyal ilişkiler ağı arasında dağıldığı sürece devletin küçültülmesinin toplumsal maliyeti yüksek olacaktır.

Devletin küçültülmesi ile ya da serbest piyasanın genişlemesi ile özgürlüklerin artışı arasında da doğrudan bir bağlantı yoktur. Postfordist esnek üretim tarzı, ileri teknoloji ve yüksek nitelikli iş gücü aracılığıyla ürün çeşitliliğini, ürün farklılaşmasını sağlamış, tercih yelpazesini genişletmiş, girişimciliği desteklemiş, rekabet yaratarak verimliliği artırmış olabilir. Bireylerin piyasa dolayımıyla toplumsal baskıdan kurtulabilmesini, örneğin farklı yaşam tarzlarını benimseyebilmelerini- cinsel serbestlik, kültürel çoğulculuk, serbest dolaşım imkânı ve hızına kavuşabilme gibi- sağlamış ta olabilir. Diğer taraftan, bu imkânların kullanılması bireyin piyasada sahip olduğu pazarlık gücüne bağlıdır. Niteliksiz emeğe sahip olan işsizler, sokak çocukları, dünyanın büyük bir bölümünde kadınlar, eşcinseller, hayat kadınları ve daha bir çok depolitize kılınmış marjinal, alt sınıflar “ *mikro ölçekte yaygınlık kazanan tahakküm ilişkilerine*” tabi kılınmaktadırlar (Pettit, 1998).

Fukuyama'nın belirttiği gibi, egemenliğin sona ermek üzere olduğunu savunan sağda serbest piyasacılar ya da solda çok taraflılık yandaşları ulus devlet egemenliğinin yerini neyin alacağını açıklamalıdır. Bugün fiilen boşluğu dolduranlar çok uluslu şirketler, sivil toplum örgütleri, uluslar arası örgütler, suç kartelleri, terörist gruplar vd. gibi belli oranda güce ya da meşruiyete sahip ama aynı anda ikisini birden nadiren taşıyan kuruluşlardır (Fukuyama, 2005: 141-142). Habermas'ın ileri sürdüğü gibi, hala en büyük meşruiyete sahip kurum ulus devlettir ve uluslar arası örgütler ulus devletlerin katılımıyla oluşmaktadır (Habermas, 2002). Özellikle Irak'ta yaşanan son gelişmeler, farklı bir biçimde de olsa istikrarı sağlayacak kurumsal bir yapı oluşturmak için meşruluk taşıyan bir “devlet inşası”nın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5. KAYNAKLAR

- Aktan, C. C.(1983), “Klasik Liberalizm, Neo Liberalizm ve Libertarianizm”, *Amme İdaresi Dergisi*, 28(1)
- Barry, N. (1982), “The Tradition of Spontaneous Order”, *Literature of Liberty*, (2): 7-58
- Barry, N. (1989), *Yeni Sağ*, Çev: Cevdet Aykan, TİSAMAT Yayınları, Ankara
- Barry, N. (2001), “The Never- Ending Welfare Debate”, *Ideas on Liberty*, Marc: 19-23

- Berger, M. T.(2001), "The Nation-State and The Challenge of Global Capitalism", *Third World Quarterly*, 22 (6): 889-907
- Cangızbay, Kadir(1997), *Sosyolojiler Değil Sosyoloji*, Öteki Yayınevi, İstanbul
- Cangızbay, K. (1998), *Sosyolojik Praksis*, Öteki Yayınevi, İstanbul
- Demir, O. (1997), *Ekonomide Devlet*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, N.71, Ankara
- Derrida, J. (2001), *Marx'ın Hayaletleri*, Çev: A. Tümertekin, Ayrıntı, İstanbul
- Drucker, P. (1994), *Kapitalist Ötesi Toplum*, Çev: B.Çorakçı, Türkiye İş Bankası Yayınları
- Dubiel, H. (1998), *Yeni Muhafazakârlık Nedir?* Çev: Erol Özbek, İletişim, İstanbul
- Fukuyama, F. (2005), *Devlet İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim*, Çev: D. Çetinkasap, Remzi, İstanbul
- Fukuyama, F. (2004), *State Building: Governance and World Order in the 21st Century*, Cornell University Press, New York
- Giddens, A. (1996), *Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji*, Çev: Ahmet Çiğdem, Vadi, Ankara
- Giddens, A. (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Çev: Mehmet Özay, Birey, İstanbul
- Güler, B. A. (2005), *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarılama Politikaları 1980-1995*, İmge, Ankara
- Güler, B. A. (1994), "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", *Amme İdaresi Dergisi*, 27(4)
- Habermas, J. (2002), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, Çev: M. Beyaztaş, Bakış, İstanbul
- Habermas, J. (1997), *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, Çev: Mithat Sancar, Tamil Bora, İletişim, İstanbul
- Harvey, D. (1999), *Postmodernliğin Durumu*, Çev: Sungur Savran, Metis, İstanbul
- Hayek, F.A. (1995), *Kanun, Yasama ve Özgürlük: Sosyal Adalet Serabı*, Çev: Mustafa Erdoğan, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- Hayek, F. A. (1996), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Kurallar ve Düzen*, Çev: Atilla Yayla, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- Hayek, F. A. (1997), *Hukuk Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni*, Çev: Mehmet Öz, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- Hayek, F. A. (1999), *Kölelik Yolu*, Çev: Turhan Feyzioğlu, Liberte, Ankara
- Hayek, F.A. (1979), *The Counter Revolution of Science: Studies on the Abuse of Reason*, Liberty Press, New York
- Jameson, F.(1994), "Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Küresel Mantığı" Zekâ, N. (haz.), *Postmodernizm*, Çev: D. Erksan, Kıyı, İstanbul

- Kaya, U. (2004), Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü, Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı, Ankara
- Keane, J. (1994), *Demokrasi ve Sivil Toplum*, Çev: Necmi Erdoğan, Ayrıntı, İstanbul
- Kliksberg, B.(1994), “The Necessary State: A Stratejik Agenda for Discussion”, *International Review of Administrative Sciences*,60(2)
- Kymlicka, W.(2004), *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Laclau, E., Mouffe C. (1985), *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Verso, London
- Locke, J.(2002), *Sivil Toplumda Devlet*, Çev: S. Taşçı, H. Akman, Metropol, İstanbul
- Marx, K.(2000), *Yabancılaşma*, Çev: Kenan Somer vd., Sol, Ankara
- Özkazanç, A.(1997), “Refah Devletinden Yeni Sağa: Siyasi İktidar Tarzında Dönüşümler”, *Mürekkap*, 97/7: 21-39
- Pettit, P. (1998), *Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi*, Çev: Ayten Yılmaz, Ayrıntı, İstanbul
- Sartori, G. (1996), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev: Temel Karamustafaoğlu, M. Turhan, Yetkin, Ankara
- Savaş, V. F.(1997), “Görünmez El, rasyonellik ve Yozlaşma: Liberal Yaklaşım”, *Liberal Düşünce*, S.8
- Şaylan, G. (2005), *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge, Ankara
- Tezcan, L.(1998), “Modern Devlet ve Yönetim”, *Birikim*, S.107
- Touraine, A.(2002), *Modernliğin Eleştirisi*, Çev: H. Tufan YKY, İstanbul
- Wagner, P.(1996), *Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma*, Çev: Mehmet Küçük Sarmal, İstanbul
- Walzer, M. (1992), “The Civil Society Argüment”, Mouffe, C.(Edt.), *Dimension of Radical Democracy*, Verso, London
- Yüçetürk, E.E.(2000), “Yönetişim Kavramı ve Katılımı örgütlemeye Bir Örnek: Bolu İl Kurultayı”, *Yerel Yönetimler Sempozyumu*, TODAİE: 225-239